

Katarzyna Krziskowska*

Zasady postępowania dowodowego w sprawach gospodarczych w świetle ostatnich nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego. Część 2¹

[Rules of Evidence in Commercial Cases in Light of Recent Amendments to the Code of Civil Procedure. Part 2]

Abstract

Concentration of trial material in separate proceedings in business (commercial) cases does not follow the general rules provided for in Articles 205³(2) and (3) of the Code of Civil Procedure and Article 205¹² of the Code of Civil Procedure, but in accordance with the rules described in Article 458⁵ of the Code of Civil Procedure, introducing a specific system of evidence preclusion, mitigated by elements of the judge's discretionary power. In Articles 458¹⁰–458¹¹ of the Code of Civil Procedure, the legislator introduced evidentiary limitations and prohibitions, which, combined with the new institution of an evidentiary agreement in Article 458⁹ of the Code of Civil Procedure, is an expression of the principle of disposition – in formal terms – in business proceedings. After several years of application of the referenced provisions, it can be hypothesized that, at the very least, Article 458⁹ of the Code of Civil Procedure has proven to be unnecessary and should be repealed, as parties are not willing to enter into evidentiary agreements, while other provisions of this section, such as Articles 458¹⁰ and 458¹¹ of the Code of Civil Procedure, are interpreted and applied in a way that distorts their meaning – which certainly does not contribute to the efficiency of business proceedings; and therefore, the legislator should think about clarifying them in terms of salvatory clauses or removing them from the Code of Civil Procedure. Despite the amendment of the provisions of the separate proceedings by the Act of 9 March 2023, the legislator has not decided to correct them, while these provisions raise numerous interpretative doubts and require further improvement – which is discussed in more detail in the article in Part 2, along with the proposal of certain solutions.

Keywords: separate proceedings in business (commercial) cases, system of preclusion, limitations and prohibitions of evidence, evidentiary agreement.

* **Katarzyna Krziskowska** – sędzia Sądu Okręgowego w Katowicach, Uniwersytet Śląski w Katowicach (afiliacja), wykładowca Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury <https://orcid.org/0009-0001-4077-5164>; k.krziskowska@op.pl / judge of the Regional Court in Katowice, University of Silesia in Katowice (affiliation), lecturer at the National School of Judiciary and Public Prosecution.

¹ Pierwszą część artykułu opublikowano w numerze 3/2024/71 EPPiSM, ss. 14–35.

Ograniczenia i zakazy dowodowe, umowy dowodowe w procesach gospodarczych

Kontynuując rozważania z pierwszej części opracowania, ponownie należy podkreślić, że restytucja odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych nie oznacza automatycznego przeniesienia do kodeksu postępowania cywilnego uregulowań, które obowiązywały przed 3 maja 2012 r. Nowe rozwiązania w ramach tego postępowania przyśpieszonego dotyczą przede wszystkim wprowadzenia hierarchii środków dowodowych – ze szczególnym uwzględnieniem prymatu dowodu z dokumentu, ograniczenia możliwości przesłuchania świadków oraz zrównania tego środka dowodowego z subsydiarnym i pomocniczym dowodem z przesłuchania stron, a także instytucji w kodeksie postępowania cywilnego nowej: umowy dowodowej. Pamiętać przy tym należy, że nie w każdej sprawie cywilnej czy gospodarczej konieczne jest przeprowadzenie postępowania dowodowego. Taka konieczność nie zachodzi, gdy: a) pozwany uzna powództwo w odpowiedzi na pozew; b) wszystkie fakty między stronami są bezsporne; c) pozwany nie wdał się w spór co do istoty sprawy i nie złożył odpowiedzi na pozew, a twierdzenia powoda o faktach zawarte w pozwie lub innych pismach procesowych doręczonych pozwanemu przed posiedzeniem nie budzą wątpliwości i nie zostały przytoczone w celu obejścia prawa; d) powództwo podlega oddaleniu *a limine* z powodu przedawnienia roszczenia lub braku legitymacji procesowej strony². Wprowadzona nowelizacją z 4 lipca 2019 r. umowa dowodowa nie była dotychczas regulowana w kodeksie postępowania cywilnego; pewne szczątkowe regulacje w tym przedmiocie zawierał natomiast kodeks postępowania cywilnego z 1932 r.³ – w tym art. 266 d.k.p.c., zgodnie z którym dowód z dokumentu nie mógł być dopuszczony, jeżeli obie strony temu się sprzeciwiały, oraz art. 282 d.k.p.c., według którego dowód ze świadków nie mógł być dopuszczony, jeżeli obie strony temu się sprzeciwiały.

Przed zmianą przepisów na podstawie ustawy z 4 lipca 2019 r. w doktrynie przeważał pogląd o niedopuszczalności zawierania umów dowodowych⁴. Wskazywano na sprzeczność z Konstytucją RP wyłączenia w akcie prawnym niektórych dowodów i niedopuszczalność umownego wyłączenia określonych środków dowodowych na wypadek sporu⁵. Podkreślano również sprzeczność

² A. Laskowska-Hulisz [w:] Ł. Błaszczak (red.), System postępowania cywilnego, tom 2. Dowody w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2021, s. 852.

³ Dz.U. z 1932 r. nr 112, poz. 934 ze zm.

⁴ Tak K. Piasecki, System dowodów i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych, Warszawa 2010, s. 262; Ł. Błaszczak, Problematyka umów dowodowych w sądowym postępowaniu cywilnym ze szczególnym uwzględnieniem dowodu z opinii biegłego ad hoc [w:] Ł. Błaszczak, K. Markiewicz (red.), Rola biegłego w postępowaniach sądowych, Wrocław 2016, ss. 28 i 29; H. Dolecki, Ciężar dowodu w polskim procesie cywilnym, Warszawa 1998, s. 75.

⁵ K. Piasecki, System dowodów..., s. 262.

takich umów z podstawowymi regułami prawa dowodowego – z uwagi na to, że przepisy kodeksu postępowania cywilnego wyłączają dyspozycję stron procesu środkami dowodowymi⁶. Pojawiały się także stanowiska opowiadające się za częściową przynajmniej dopuszczalnością takich umów (choć z licznymi wątpliwościami) w zakresie rozkładu ciężaru dowodowego, określenia przez strony, które fakty uznają za wykazane, a które należy udowodnić, bądź oznaczenia środków dowodowych⁷.

Przywracając odrębne postępowanie w sprawach gospodarczych, ustawodawca zdecydował o umożliwieniu stronom – przyszłego albo już zawiśłego – sporu skorzystania z możliwości zawarcia takiej umowy i wyłączenia na jej podstawie określonych kategorii dowodowych (np. dowodu z opinii biegłego lub przesłuchania świadków) albo wyłączenia konkretnego dowodu (np. zeznań określonej osoby)⁸. Projektodawcy zmian byli świadomi ryzyka możliwych komplikacji w prowadzeniu spraw, w których dojdzie do powołania takiej umowy, a polegających na kwestionowaniu jej istnienia, waloru prawnego, treści itd. Stwierdzono jednak, że korzyści związane z jej wprowadzeniem w sprawach gospodarczych przeważają nad stratami, gdyż profesjonalizm stron i szerokie korzystanie z fachowej pomocy prawnej także w obrocie pozasądowym pozwalają na zminimalizowanie ryzyka problemów związanych z umową dowodową⁹. W ten sposób ustawodawca zdecydował o powołaniu do życia kolejnego rodzaju umowy nazwanej, której dwustronny charakter nie wynika z powiązania z innym kontraktem o charakterze formalnym czy też z jej obszerności albo możliwej asymetryczności niektórych postanowień, lecz jedynie z istnienia co najmniej dwóch zgodnych oświadczeń woli zmierzających do osiągnięcia określonego skutku prawnego: skutku procesowego. Założonym celem tej umowy nie jest polepszenie sytuacji prawnej jednej ze stron kosztem drugiej, ale usprawnienie prowadzenia postępowania sądowego w sprawach gospodarczych¹⁰. Zawieranie takich umów jest jednak możliwe tylko w określonych rodzajach spraw i po spełnieniu dość rygorystycznych warunków, skutkiem zawarcia umowy dowodowej jest natomiast związanie nią sądu orzekającego w sprawie – w tym znaczeniu, że nie ma możliwości dopuszczenia przez sąd z urzędu dowodu wyłączonego przez strony umową dowodową (art. 458⁹ § 6 k.p.c.). Szerzej o tej instytucji będzie mowa w dalszej części rozważań.

⁶ H. Dolecki, Ciężar..., s. 75; podobnie w uzasadnieniu postanowienia SA w Katowicach z 15 lutego 2018 r., V ACo 53/16, LEX nr 2464803.

⁷ R. Kulski, Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym, Kraków 2006, ss. 284 oraz 290 i 291.

⁸ Ł. Błaszczak, Umowa dowodowa jako przykład nowej instytucji w kodeksie postępowania cywilnego (art. 458⁹ k.p.c.), „Palestra” 2019, 11–12, s. 136.

⁹ Uzasadnienie projektu ustawy z 4 lipca 2019 r., druk sejmowy nr 3137, Sejm VIII kadencji, s. 106, <https://www.sejm.gov.pl/> [dostęp: 12 kwietnia 2024].

¹⁰ E. Gapska [w:] Ł. Błaszczak (red.), System postępowania cywilnego, tom 2. Dowody w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2021, s. 577.

Nowe regulacje postępowania gospodarczego dotyczą także innych aspektów postępowania dowodowego, a konkretnie ograniczeń dowodowych i wprowadzenia określonej hierarchii dowodów, na której szczycie ustawodawca umieścił dowód z dokumentu. Dowód ten w opinii ustawodawcy powinien mieć pierwszoplanowe znaczenie w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. W niektórych przypadkach co do czynności strony, w szczególności oświadczenia woli lub wiedzy, z którą prawo łączy nabycie, utratę lub zmianę uprawnienia strony w zakresie danego stosunku prawnego, wyraźnie zastrzeżono, że może być ona wykazana tylko dokumentem, o którym mowa w art. 77³ k.c., chyba że strona wykaże, że nie może przedstawić dokumentu z przyczyn od niej niezależnych (art. 458¹¹ k.p.c.). Powołany przepis nadal nastęrcza wiele wątpliwości interpretacyjnych – w szczególności co do oceny, kiedy jest możliwe zastosowanie klauzuli salwatoryjnej zamieszczonej w przepisie i umożliwiającej skorzystanie przez stronę z innych środków dowodowych. Po kilku latach od wprowadzenia tego przepisu w praktyce sądowej zauważa się zarówno tendencję do bardzo restrykcyjnego stosowania tego przepisu przez pierwszoinstancyjne sądy gospodarcze, jak i częste sięganie do klauzuli salwatoryjnej, ze stosowaniem szerokiej interpretacji pojęcia „przyczyn niezależnych od strony, które uniemożliwiają przedstawienie dokumentu” – co oznacza, że przepis ten wymaga modyfikacji i uściślenia. Wątpliwości powstają również przy wykładni art. 458¹⁰ k.p.c., który praktycznie zrównuje dowód z przesłuchania świadków w postępowaniu gospodarczym z dowodem z przesłuchania stron, a więc dowodem o charakterze subsydiarnym (pomocniczym). Wątpliwości dotyczą zarówno etapu, na którym dowód ten może zostać przeprowadzony – skoro ustawodawca użył w nim sformułowania „jedynie”, niezastosowanego w art. 299 k.p.c. – jak i tego, kiedy dojdzie w sprawie gospodarczej do wyczerpania innych środków dowodowych. W szczególności powstaje kwestia, jak dotychczas jednoznacznie nierozwiązana, czy taka sytuacja ma miejsce w razie pominięcia innych dowodów zgłoszonych w sposób spóźniony, jeżeli już w pierwszym piśmie procesowym wnoszono o przesłuchanie świadków, oraz czy skuteczne powołanie się na umowę dowodową, wyłączając dowód z dokumentu, o którym mowa w art. 458¹¹ k.p.c., umożliwi przesłuchanie świadków w postępowaniu gospodarczym. Wydaje się, że w drugim z przytoczonych przypadków odpowiedź powinna być twierdząca¹¹, w pierwszym natomiast niekoniecznie, mogłoby to bowiem zmierzać do obejścia art. 458⁵ § 4 k.p.c. Niezależnie od powyższych wątpliwości wprowadzenie art. 458¹⁰ k.p.c. w połączeniu z możliwością przesłuchania świadka poza salą sądową w ramach posiedzenia zdalnego (art. 263¹ k.p.c.) i odebrania zeznań od świadka na piśmie (art. 271¹ k.p.c.) z jednej strony niewątpliwie realizuje postulat szybkości postępowania w sprawach gospodarczych, ale z drugiej

¹¹ Chociaż nie bez dalszych wątpliwości, bo zawarcie takiej umowy będzie oznaczało wyłączenie stosowania art. 458¹¹ k.p.c., który ma charakter obligatoryjny.

może utrudnić osiągnięcie właściwej jakości rozstrzygnięcia sporów oraz pełne respektowanie gwarancji procesowych stron – o czym była już mowa w pierwszej części opracowania.

Preferowane i dozwolone środki dowodowe w postępowaniu gospodarczym

---

Charakter odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych jako jednego z postępowań przyspieszonych wyraża się także – w określonej decyzją ustawodawcy – możliwości korzystania przez strony z określonych środków dowodowych w tym postępowaniu i ustanowienia swoistej hierarchii dowodów. Zróżnicowanie pozycji niektórych środków dowodów stanowi novum ustawowe, nieznanne w stanie prawnym obowiązującym do 3 maja 2012 roku. Jedyne ograniczenie co do środków dowodowych przewidywał art. 479^{14b} k.p.c., niepowielony w nowej regulacji, według którego dowód z przesłuchania stron sąd mógł dopuścić jedynie na wniosek – i to zasadniczo zgłoszony w pierwszym piśmie procesowym strony. Obecnie w sprawach gospodarczych dowód z przesłuchania stron przeprowadza się na podstawie ogólnego przepisu (art. 299 k.p.c.), a więc jako dowód subsydiarny i uzupełniający postępowanie dowodowe, którego dopuszczenie jest wyrazem dyskrecjonalnej władzy sędziego. Możliwość przeprowadzenia tego i innych dowodów uregulowanych w przepisach ogólnych uzależniona jest jednak od braku kolizji z przepisami działu II a, w szczególności art. 458⁹–458¹¹ k.p.c. Największe znaczenie spośród nich ma art. 458¹¹ k.p.c.; zgodnie z jego brzmieniem czynność strony, w szczególności oświadczenie woli lub wiedzy, z którą prawo łączy nabycie, utratę lub zmianę uprawnienia strony w zakresie danego stosunku prawnego, może być wykazana tylko dokumentem, o którym mowa w art. 77³ k.c., chyba że strona wykaże, iż nie może przedstawić dokumentu z przyczyn od niej niezależnych.

Z powyższego wynika, że ograniczenia dowodów, które normuje powołany przepis, będą dotyczyły przede wszystkim spraw z roszczeń opartych na odpowiedzialności kontraktowej. Odnośnie zaś do roszczeń, których podstawą będzie odpowiedzialność deliktowa, wobec faktu, że jej źródłem są głównie działania faktyczne strony, a nie oświadczenia woli lub wiedzy, powołane ograniczenia dowodowe nie będą mieć zastosowania i strony będą miały szersze możliwości powoływania środków dowodowych¹². Przepis statuuje zasadę prymatu dowodu z dokumentów nad innymi dowodami, aktualną w odręb-

---

¹² B. Kaczmarek-Templin [w:] Ł. Błaszczak (red.), System postępowania cywilnego, tom 2. Dowody w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2021, s. 1163.

nym postępowaniu w sprawach gospodarczych¹³. Jest także wyrazem odstępowania od swobodnej oceny dowodów na rzecz reguł dowodzenia o charakterze formalnym – zarówno z uwagi na ustawowe ograniczenie środka dowodowego, jak i ścisłe oznaczenie kryteriów jego oceny¹⁴. O treści powołanego przepisu (oraz art. 458¹⁰ k.p.c.) poucza się strony reprezentowane bez kwalifikowanych pełnomocników, stosownie do art. 458⁴ § 2 k.p.c.

Jak wskazano w uzasadnieniu projektu ustawy z 4 lipca 2019 r.¹⁵, przedmiotowe ograniczenie dowodowe jest wynikiem analizy praktyki orzeczniczej sądów gospodarczych; z analizy tej wynika, że opóźnienia w rozpoznawaniu spraw gospodarczych biorą się w znacznej mierze z braku odpowiedniego dokumentowania faktów, z których strony wywodzą swoje żądania i zarzuty. Dotyczy to głównie dokumentowania zjawisk lub cech mających przesądzać o należyтым lub nienależyтым wykonaniu zobowiązań umownych. Najczęściej powoływanym środkiem dowodowym dla wykazania tych okoliczności były zeznania świadków lub stron – te zaś są nie tylko czasochłonne i kosztowne, lecz w większości przypadków również nieprzydatne do wykazania okoliczności, na które zostały powołane. Dotyczy to w szczególności np. należytego bądź nienależytego wykonania umowy o roboty budowlane, w tym ustalenia zakresu robót podlegających zakryciu czy zanikowych¹⁶. Uwzględniając zatem zarówno postęp techniczny i powszechną dostępność urządzeń umożliwiających zapisywanie danych cyfrowych (telefony komórkowe, cyfrowe aparaty fotograficzne, kamery itp.), jak i to, że postępowanie odrębne dotyczy przedsiębiorców (ale po zmianie obowiązującej od 1 lipca 2023 r. według art. 458¹ § 1 zd. 2 k.p.c.: w przypadku spraw, o których mowa w art. 458² § 1 pkt 5 i 6, jeżeli jedną ze stron jest konsument, nie stosuje się w nich przepisów o odrębnym postępowaniu w sprawach gospodarczych) – ustawodawca uznał, że profesjonalizm takich stron procesu obejmuje również dokumentowanie faktów w celu ewentualnego wykorzystania w sporze sądowym¹⁷. Przepis dotyczy udowodnienia w procesie gospodarczym własnych czynności strony, a nie innych osób, w tym strony przeciwnej, za której działania lub zaniechania nie odpowiada¹⁸. Dotyczy czynności faktycznych i prawnych, jedno-

¹³ K. Knoppek, *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych po nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 4.07.2019 r.*, „Palestra” 2019, 11–12, s. 75.

¹⁴ J. Gudowski [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochođenje roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, tom 1, Warszawa 2020, art. 458¹¹, Nt 1.

¹⁵ Uzasadnienie projektu ustawy z 4 lipca 2019 r., druk sejmowy nr 3137, Sejm VIII kadencji, s. 105, <https://www.sejm.gov.pl/> [dostęp: 12.04.2024].

¹⁶ T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom 1. Art. 1–458¹⁶, Warszawa 2023, art. 458¹¹, Nb 1.

¹⁷ Uzasadnienie projektu ustawy z 4 lipca 2019 r., druk sejmowy nr 3137, Sejm VIII kadencji, s. 106, <https://www.sejm.gov.pl/> [dostęp: 12.04.2024].

¹⁸ Tak T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom 2. Art. 367–505³⁹, Warszawa 2021, art. 458¹¹, Nt 2; P. Feliga [w:] P. Rylski (red. nacz.), A. Olaś (red. cz. 3), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2023, art. 458¹¹, pkt B.II.16; T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*,

stronnych i dwustronnych, przy czym jeżeli strona nie miała wpływu na brak jej udokumentowania (gdyż np. kontrahent odmówił podpisania umowy), to nie wiąże jej ograniczenie wynikające z treści powołanej normy. Czynność strony to w szczególności oświadczenie woli lub wiedzy, z którymi prawo łączy nabycie, utratę lub zmianę uprawnienia w zakresie danego, istniejącego już stosunku prawnego (bez względu na jego charakter – może to być zatem stosunek cywilnoprawny, stosunek administracyjnoprawny, stosunek karnoprawny)¹⁹, np. dotyczące zawarcia umowy i jej rozwiązania lub odstąpienia od niej, sposobu wykonania umowy, w tym np. odbioru prac, stwierdzonych wad, zawiadomienia o tym kontrahenta, reklamacji itp.

Celem wykazania takich faktów strona – co do zasady – jest zobligowana do przedstawienia dokumentu w rozumieniu art. 77³ k.c., czyli nośnika informacji umożliwiającego zapoznanie się z jego treścią. Nośnikiem tym może być zarówno dokument papierowy, jak plik cyfrowy, chmura obliczeniowa itp. Nie jest istotny sposób zapisu tej treści (pismo, obraz, dźwięk, SMS, e-mail), wymagana jest jednak możliwość ustalenia tożsamości wystawcy²⁰. Odwołanie się przez ustawodawcę wprost do art. 77³ k.c. – zawierającego definicję dokumentu – oznacza, że dowodem, o którym mowa w art. 458¹¹ k.p.c., może być każdy dokument spełniający wymogi dla formy pisemnej czynności prawnej z art. 78 k.c., formy elektronicznej czynności prawnej wynikającej z art. 78¹ k.c. i formy dokumentowej czynności prawnej z art. 77² k.c.²¹ Złożenie takiego dokumentu do akt powoduje, że staje się on dowodem bez wydawania odrębnego postanowienia (art. 243² k.p.c.), chyba że sąd wyda postanowienie o pominięciu tego dowodu – ze wskazaniem podstawy prawnej pominięcia (art. 235² § 2 k.p.c.).

Podkreślenia wymaga, że regulacja ta ma charakter procesowy i nie zmienia w żadnym stopniu materialnoprawnych reguł dotyczących formy czynności prawnej²². Artykuł 458¹¹ k.p.c. stanowi przy tym *lex specialis* wobec art. 74 § 4 k.p.c., stosownie do którego: przepisów o skutkach niezachowania formy pisemnej, dokumentowej albo elektronicznej przewidzianej dla celów dowodowych nie stosuje się do czynności prawnych w stosunkach między przedsiębiorcami²³. Najwięcej wątpliwości w praktyce stosowania tego przepisu wywołuje ustalenie okoliczności wyłączających, a więc przesłanek umożliwia-

---

tom 1, art. 458¹¹, Nb 2; odmiennie M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany, tom 1. Art. 1–477¹⁶, LEX/el 2022, art. 458⁵, Nt 3 – według której dotyczy to czynności każdej ze stron, nie tylko zgłaszającej wniosek dowodowy, gdyż w przeciwnym razie ustawodawca nie użyłby formy bezosobowej: „czynność strony (...) może być wykazana”, ale formuły uściślającej: „strona, która chce wykazać”.

¹⁹ P. Feliga [w:] P. Rylski (red. naczej.), A. Olaś (red. cz. 3), Kodeks..., art. 458¹¹, pkt B.II.18.

²⁰ T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458¹¹, Nb 1.

²¹ B. Kaczmarek-Templin [w:] Ł. Błaszczak (red.), System..., tom 2, s. 1163.

²² R. Kulski [w:] A. Marciniak (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 3. Art. 425–729, Warszawa 2020, 458¹¹, Nb 1.

²³ B. Kaczmarek-Templin [w:] Ł. Błaszczak (red.), System..., tom 2, s. 1164.

jących wykazanie opisanych tam faktów za pomocą innych źródeł dowodowych. Okoliczności, które umożliwiają skorzystanie z innych dowodów, to po pierwsze wykazanie przez stronę, że nie może przedstawić dokumentu z przyczyn od niej niezależnych, a po drugie istnienie niewyjaśnionych, istotnych dla rozstrzygnięcia faktów dotyczących dokonanej przez stronę czynności po przeprowadzeniu dowodu z dokumentów; umożliwia to np. przeprowadzenie dowodu z przesłuchania świadków (art. 458¹⁰ k.p.c.) lub stron (art. 299 k.p.c.)²⁴. Odnośnie do pierwszej z tych okoliczności sąd niejednokrotnie musi zważyć, jak ocenić brak wytworzenia dokumentu lub jego utratę albo brak innej dostępności dokumentu dla strony. Wątpliwe jest, czy niewytworzenie dokumentu w każdej sytuacji będzie oznaczało wyłączenie stosowania tego przepisu²⁵, np. w sytuacji gdy strona zaniedbała jego sporządzenia. Wydaje się, że takie okoliczności będą musiały być badane każdorazowo *a casu ad casum*, z uwzględnieniem całokształtu materiału zgromadzonego w sprawie. Trudno wymagać, aby strona dokumentowała wszelkie podejmowane poza procesem czynności związane z określonym stosunkiem prawnym, ale można od przedsiębiorcy wymagać dokumentowania faktów prawotwórczych typowych dla obrotu gospodarczego i związanych np. z niewykonaniem umowy, wadliwością wykonywanych robót budowlanych czy komunikowaniem drugiej stronie podstaw do rozwiązania umowy²⁶. Uważam, że pojęcie „braku możliwości przedstawienia przez stronę dokumentu z przyczyn od niej niezależnych” powinno być zarezerwowane dla sytuacji, gdy taka niemożliwość wynika z przyczyn obiektywnych, np. dokument uległ zniszczeniu bez winy strony, która podjęła wszelkie akty staranności, aby go zachować, albo jeśli wytworzenie dokumentu jest zależne od złożenia oświadczenia przez inny podmiot – co dotyczyć może umowy lub np. protokołu odbioru robót, a nie sytuacji, kiedy strona uznała, że nie ma konieczności wytworzenia dokumentu. Przewidziane przepisem ograniczenia dowodowe nie znajdują natomiast zastosowania w sytuacji, gdy fakt, jaki strona zamierza wykazać za pomocą określonego środka dowodowego – w postaci np. przesłuchania świadków czy stron – polega na ustaleniu woli stron w drodze wykładni z art. 65 § 2 k.c., uzgodnień towarzyszących zawarciu umowy względnie jej rozumienia, art. 458¹¹ k.p.c. dotyczy bowiem wykazania czynności strony, nie zaś innych elementów stanu faktycznego związanych z czynnością strony²⁷.

²⁴ A. Machnikowska [w:] A. Machnikowska (red.), System postępowania cywilnego, tom 6. Postępowania odrębne, Warszawa 2022, s. 262; podobnie w tym zakresie SA w Poznaniu w wyroku z 29 września 2022 r., I AGa 334/21, LEX nr 3435717.

²⁵ Tak np. P. Feliga [w:] P. Ryłski (red. nacz.), A. Olaś (red. cz. 3), Kodeks..., art. 458¹¹, pkt D.II.23; J. Gudowski [w:] T. Zembrzusi (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458¹¹, Nt 5; A. Machnikowska [w:] A. Machnikowska (red.), System..., tom 6, s. 261.

²⁶ Zob. T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), Kodeks..., tom 2, art. 458¹¹, Nt 3.

²⁷ B. Kaczmarek-Templin [w:] Ł. Błaszczak (red.), System..., tom 2, s. 1165.

Kolejnym przepisem przewidującym ograniczenia dowodowe w sprawach gospodarczych jest art. 458¹⁰ k.p.c., zgodnie z którym dowód z zeznań świadków sąd może dopuścić jedynie wtedy, gdy po wyczerpaniu innych środków dowodowych lub w ich braku pozostały niewyjaśnione fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy. Nieprzypadkowe jest podobieństwo tego przepisu do art. 299 k.p.c., który normuje przeprowadzenie dowodu z przesłuchania stron jako dowodu posiłkowego w zwykłym postępowaniu cywilnym – możliwego do przeprowadzenia, jeżeli po wyczerpaniu środków dowodowych lub w ich braku pozostały niewyjaśnione fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy. W istocie dowód z przesłuchania świadków w postępowaniu w sprawach gospodarczych również ma w zamyśle ustawodawcy taki charakter i stanowi kolejne potwierdzenie prymatu dowodu z dokumentu w tym postępowaniu²⁸. Z treści przepisu wynika nie tylko subsydiarność, ale i fakultatywność tego dowodu, nie ma bowiem wymogu jego przeprowadzenia w każdej sprawie gospodarczej, w której zostaną zgłoszone takie wnioski dowodowe²⁹. Sąd powinien każdorazowo ocenić, czy w sprawie nie ma podstaw do ograniczeń dowodowych z art. 458¹¹ k.p.c. lub zakazów dowodowych z art. 458⁹ k.p.c. oraz czy doszło już do wyjaśnienia faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy za pomocą innych środków dowodowych – i dopiero negatywna odpowiedź na każde z tak postawionych pytań uruchamia możliwość dopuszczenia dowodu z zeznań świadków w postępowaniu w sprawach gospodarczych.

Przepis dotyczy przeprowadzenia dowodu z zeznań świadków w każdej formie, także składanych na piśmie (art. 271¹ k.p.c.)³⁰ lub przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających dokonanie tej czynności na odległość (art. 235 § 2 k.p.c.). Z uwagi na podobieństwo art. 458¹⁰ i 299 k.p.c. powstaje pytanie o kolejność ich przeprowadzenia w postępowaniu gospodarczym, w szczególności wobec użytego w art. 458¹⁰ k.p.c. słowa „jedynie”, którego nie ma w art. 299 k.p.c., a który mógłby sugerować, że dowód z przesłuchania świadków należy przeprowadzić po przesłuchaniu stron. Takie rozumienie powołanego przepisu jest jednak niewłaściwe, gdyż dowód z przesłuchania stron, z uwagi na swoją naturę procesową potwierdzoną systematyką kodeksową, przeprowadza się w ostatniej fazie postępowania dowodowego w sprawie³¹.

Ponadto jeżeli wnoszony jest również dowód z opinii biegłego, konieczne jest przesłuchanie w pierwszej kolejności świadków, gdyż zadaniem biegłego, w celu udzielenia odpowiedzi na pytania sądu, jest ocena zebranego dotych-

²⁸ A. Jarocho, *Dowód z zeznań świadków w postępowaniu w sprawach gospodarczych* [w:] M. Dziurda, T. Zembrzusi (red.), *Praktyka nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, Warszawa 2021, s. 259.

²⁹ Zob. R. Kulski [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks...*, tom 3, art. 458¹⁰, Nb 3; wyrok SN z 2 sierpnia 2007 r., V CSK 124/07, LEX nr 619679.

³⁰ J. Gudowski [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, tom 1, art. 458¹⁰, Nt 2.

³¹ Tak T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, tom 2, art. 458¹⁰, Nt 4; T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*, tom 1, art. 458¹⁰, Nb 3; odmiennie A. Arkuszewska [w:] J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, Warszawa 2019, Nb 4 i 7.

czas materiału dowodowego, w tym zeznań świadków, przy wykorzystaniu wiedzy specjalistycznej biegłego³². Dowód ten w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych będzie miał podstawowe znaczenie tylko w jednym przypadku, a mianowicie w sytuacji braku innych środków dowodowych i istnienia niewyjaśnionych faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, pod warunkiem równoczesnego braku ograniczeń dowodowych wynikających z przepisów ogólnych albo wyłączenia tego dowodu w umowie dowodowej³³. W przypadku dopuszczenia przez sąd dowodu z przesłuchania świadka w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych zastosowanie w sprawie znajdują przepisy ogólne dotyczące postępowania dowodowego, w tym art. 242¹ k.p.c., według którego strona, która wniosła o wezwanie na rozprawę świadka, biegłego lub innej osoby, powinna dołożyć starań, by osoba ta stawiła się w wyznaczonym czasie i miejscu, w szczególności zawiadomić ją o obowiązku, czasie i miejscu stawiennictwa. Niestawiennictwo świadka wywołuje określone skutki procesowe, chociaż art. 242¹ k.p.c. nie jest opatrzony sankcją. W przypadku usprawiedliwionej nieobecności sąd może wyznaczyć nowy termin przesłuchania świadka na podstawie art. 240 § 1 k.p.c. albo oznaczyć termin, po upływie którego dowód może być przeprowadzony – tylko wówczas, gdy nie spowoduje to zwłoki w postępowaniu, o czym stanowi art. 242 k.p.c. Jeśli natomiast świadek nie stawił się i nie usprawiedliwił nieobecności, oprócz zastosowania kar porządkowych sąd może – na podstawie art. 240 § 1 k.p.c. – uchylić postanowienie o dopuszczeniu tego dowodu³⁴.

Umowa dowodowa jako nowa instytucja kodeksu postępowania cywilnego

---

Wyrazem zasady dyspozycyjności w ujęciu formalnym w postępowaniu w sprawach gospodarczych jest wprowadzenie przez ustawodawcę do działu IIa – nieznanego wcześniej kodeksowi postępowania cywilnego – umowy dowodowej, którą reguluje art. 458⁹. W polskiej procedurze cywilnej funkcjonują już inne rodzaje umów procesowych, w tym umowa prorogacyjna (art. 46 § 1 k.p.c.), umowa o jurysdykcję (art. 1104–1105 k.p.c.), umowa o mediację (art. 183¹ § 2 k.p.c.), zapis na sąd polubowny (art. 1161 § 1 k.p.c.) oraz umowa o uzgodnienie zasad i sposobu postępowania przed sądem polubownym z art. 1184 § 1 k.p.c. Wprowadzona 7 listopada 2019 r. w art. 458⁹ k.p.c. umowa dowodowa

---

³² Wyrok SA w Szczecinie z 12 marca 2019 r., I ACa 785/16, LEX nr 2668080.

³³ P. Feliga, *Sprawiedliwe załatwienie sprawy gospodarczej jako cel odrębności postępowania w sprawach gospodarczych* [w:] P. Ryłski (red.), *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.07.2019 r. zmieniającej k.p.c.*, Warszawa 2020, s. 200.

³⁴ A. Laskowska-Hulisz [w:] Ł. Błaszczak (red.), *System...*, tom 2, s. 865.
K. Knoppek, *Dowody...*, s. 73.

ma na celu ograniczenie zakresu postępowania dowodowego przez wyłączenie określonych rodzajów dowodów – co służy usprawnieniu postępowania. W opinii projektodawcy zmian w kodeksie postępowania cywilnego profesjonalizm w obrocie gospodarczym umożliwia rozszerzenie zakresu autonomii stron w procesie, ograniczenie zaś zakresu postępowania dowodowego w postaci wyłączenia określonych rodzajów dowodów sprzyja wykazaniu tezy, że strony są gospodarzami procesu – i może usprawnić rozwiązanie sporu, co jest celem postępowania dowodowego³⁵. Istotą przedstawionego rozwiązania jest to, że objęte umową dowody lub dowód nie mogą być dopuszczone przez sąd w danym postępowaniu ani na wniosek stron, ani z urzędu, przy czym od woli stron zależy, czy obejmą zakazem dowodowym określoną kategorię dowodów – w tym dowody z przesłuchania stron, świadków, dowód z opinii biegłego itp. – czy też oznaczony dowód, np. z przesłuchania wskazanej osoby jako świadka czy stron lub opinii konkretnego biegłego³⁶.

Jak zauważono w doktrynie³⁷, niejasne sformułowanie użyte przez ustawodawcę („wyłączenie określonych dowodów”) nie może być rozumiane jako prawo do wyłączenia przez strony wszystkich możliwych dowodów, gdyż oznaczałoby to w istocie wyłączenie prawa do sądu w rozumieniu art. 45 Konstytucji RP – i umowę taką należałoby uznać za nieważną w świetle art. 58 § 1 k.c. Wyłączenie środków dowodowych nie oznacza niemożliwości wykazania określonych okoliczności faktycznych za pomocą innych środków dowodowych³⁸ lub instytucji prawa procesowego (notoriów lub domniemań), nie może też zmieniać reguł postępowania dowodowego, gdyż jej celem jest tylko ograniczenie środków dowodowych, z których strona może skorzystać przy wykazaniu określonego faktu w procesie.

Jak wynika z § 1 art. 458⁹ k.p.c., umowa dowodowa może dotyczyć określonego stosunku prawnego powstałego na podstawie umowy, a zatem nie obejmuje innych podstaw takiego stosunku, jak bezpodstawne wzbogacenie czy delikt, zaś stosunek ten ma być „określony” – nie ma możliwości wyłączenia w ten sposób dowodów w sprawach wynikających z jakichkolwiek stosunków umownych, które łączą strony³⁹. Przepis dotyczy zarówno roszczeń wynikających wprost z umowy, jak i powstałych na jej tle (np. obowiązek zwrotu świadczeń w przypadku odstąpienia od umowy)⁴⁰, każdorazowo jednak chodzi o konkretne roszczenie, w toku którego albo w związku z którym

³⁵ Uzasadnienie projektu ustawy z 4 lipca 2019 r., druk sejmowy nr 3137, Sejm VIII kadencji, s. 106, <https://www.sejm.gov.pl/> [dostęp: 12 kwietnia 2024].

³⁶ M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁹, Nt 1.

³⁷ Zob. J. Gudowski [w:] T. Zembrzuski (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁹, Nt 6 i 7; T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁹, Nb 2.

³⁸ D. Chrapoński, *Odrębne postępowanie w sprawach gospodarczych – zarys regulacji*, „Palestra” 2019, 11–12, ss. 123 i 124.

³⁹ T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁹, Nb 2; E. Gapska [w:] Ł. Błaszczak (red.), System..., tom 2, s. 577.

⁴⁰ M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁹, Nt 3.

umowa dowodowa jest zawierana, a nie roszczenie (nawet potencjalne) w innej sprawie⁴¹.

Odnosnie do prawnego charakteru takiej umowy – w szczególności tego, czy jest to umowa prawa materialnego, prawa procesowego, czy też ma charakter mieszany albo swoisty – w doktrynie wyrażane są rozbieżne stanowiska⁴². Uwzględniając ustawowe wymogi co do formy i ważności tej umowy, można bronić poglądu, że jest to umowa prawa procesowego, do której stosuje się zasady prawa materialnego, w tym dotyczące formy i ważności. Stosownie do art. 458⁹ § 2 k.p.c. umowę dowodową zawiera się na piśmie pod rygorem nieważności albo ustnie przed sądem. Strony mogą zatem zawrzeć taką umowę jeszcze przed wszczęciem procesu, np. jako klauzulę umowną w treści danej umowy, do której będzie się odnosić. Mogą również zawrzeć w tym przedmiocie zupełnie odrębną umowę, byle z zachowaniem warunków z art. 458⁹ § 1 k.p.c. Wówczas każdorazowo konieczne jest zachowanie formy pisemnej *ad solemnitatem* (art. 73 § 1 k.c.), gdyż wykluczona jest możliwość zawarcia umowy dowodowej poza postępowaniem sądowym w formie dokumentu z art. 77³ k.c., a tym bardziej w sposób dorozumiany⁴³. Jeżeli natomiast w trakcie procesu strony zdecydują się na jej zawarcie, mają do wyboru dwie formy: formę pisemną, co jest komunikowane sądowi przez dołączenie umowy do akt, albo formę ustną, co jest nieco mylące, gdyż jej zawarcie rozpoczyna się od złożenia zgodnych ustnych oświadczeń woli w tym zakresie przez strony (jej reprezentantów lub pełnomocników dysponujących pełnomocnictwem do czynności materialnoprawnych⁴⁴) na posiedzeniu jawnym lub rozprawie przed sądem, a następnie treść takiej umowy z podpisami stron jest zamieszczana w załączniku do protokołu rozprawy lub wciągana do skróconego protokołu rozprawy i podpisywana w obecności sądu przez strony⁴⁵. Skutkiem zawarcia umowy jest zakaz prowadzenia dowodu opisanego w treści umowy dowodowej – i w tym kontekście umowa dowodowa wiąże też sąd. Sąd nie ma bowiem możliwości dopuszczenia takiego dowodu z urzędu według art. 458⁹ § 6 k.p.c., który stanowi *lex specialis* wobec art. 232

⁴¹ Tak T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁹, Nb 2; odmiennie T. Szczurowski, *Specyfika nowego postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych*, PUG 2019, II, s. 45.

⁴² Większość autorów (zob. T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁹, Nb 2; R. Kulski [w:] A. Marciniak (red.), Kodeks..., tom 3, art. 458⁹, 2020, Nb 3; P. Feliga [w:] P. Rylski (red. naczej.), A. Olaś (red. cz. 3), Kodeks..., art. 458⁹, pkt A.I.1.2) opowiada się za uznaniem jej albo za umowę procesową, albo za umowę prawa materialnego, która wywiera skutki w sferze prawa procesowego – bądź też uznaje, że jeśli zawarto ją poza sądem, to jest umową procesową *sensu largo*, a jeśli przed sądem, to jest umową procesową *sensu stricto* (tak zdaje się konkludować J. Gudowski [w:] T. Zembrzusi [red.], Kodeks..., tom 1, art. 458⁹, Nt 3); bliżej na temat charakteru i rodzajów umów procesowych zob. Ł. Błaszczak, *Umowa...*, s. 134.

⁴³ E. Gapska [w:] Ł. Błaszczak (red.), *System...*, tom 2, s. 621.

⁴⁴ Tak T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁹, Nb 3; T. Szczurowski, *Specyfika...*, s. 42; odmiennie J. Gudowski [w:] T. Zembrzusi (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁹, Nt 5, który dopuszcza możliwość zawarcia tej umowy przez pełnomocnika procesowego, chyba że zostało to wyłączone w treści pełnomocnictwa.

⁴⁵ P. Feliga [w:] P. Rylski (red. naczej.), A. Olaś (red. cz. 3), Kodeks..., art. 458⁹, pkt D. II i III.

zd. 2 k.p.c.⁴⁶ Jeśli mimo ważnie i skutecznie zawartej umowy dowodowej strona zgłosi wniosek o przeprowadzenie dowodu objętego umową dowodową, sąd powinien wydać postanowienie o pominięciu tego dowodu na podstawie art. 235² § 1 w zw. z art. 458⁹ § 1 k.p.c.⁴⁷

Umowa może być rozwiązana lub zmieniona przez strony, a wówczas w razie wątpliwości uważa się, że umowa późniejsza utrzymuje w mocy te postanowienia umowy wcześniejszej, które da się z nią pogodzić (art. 458⁹ § 2 zd. 2 k.p.c.) – co powinno być przedmiotem każdorazowej oceny przez sąd przy zastosowaniu odpowiednich zabiegów interpretacyjnych (art. 65 § 2 k.c.). Jeżeli umowę zawarto w trakcie postępowania dowodowego, to wyłączenie umową dowodu już przeprowadzonego nie pozbawia go mocy dowodowej (art. 458⁹ § 5 k.p.c.) – pod warunkiem jednak, że zostanie uprzednio przeprowadzony, a nie tylko dopuszczony. Jest to sytuacja podobna do cofnięcia wniosku dowodowego przez stronę już po przeprowadzeniu danego dowodu, co również uważa się za nieskuteczne⁴⁸.

Na każdym etapie postępowania sąd z urzędu bada ważność umowy, dokonując oceny pod kątem art. 58 § 1 i 2 k.c., ale także art. 458⁹ § 3 k.p.c., który przewiduje nieważność umowy dowodowej zawartej pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu. Strony mogą natomiast kwestionować ważność lub skuteczność umowy dowodowej najpóźniej na posiedzeniu, na którym powołano się na tę umowę, a jeśli uczyniono to w piśmie procesowym – najpóźniej w następnym piśmie procesowym albo na najbliższym posiedzeniu (art. 458⁹ § 4 k.p.c.), gdyż wpływa to na zakres przeprowadzonych dowodów. Wskazane terminy należy uznać za ustawowe terminy prekluzyjne, które skutkują wygaśnięciem uprawnienia (z możliwością ich przywrócenia na podstawie art. 168 k.p.c.)⁴⁹. W przypadku uznania niedopuszczalności zawarcia umowy dowodowej sąd – stosując zasadę lojalności procesowej – powinien wydać w tym przedmiocie postanowienie. Jest ono wprawdzie niezaskarżalne i jako takie nie podlega uzasadnieniu (art. 357 § 1 k.p.c.), jednak strona może je kwestionować w ramach postępowania apelacyjnego (na podstawie art. 380 k.p.c.), po zapoznaniu się z motywami tego rozstrzygnięcia zawartymi w orzeczeniu kończącym postępowanie⁵⁰.

Surowe skutki wynikające z umowy dowodowej ustawodawca złagodził w art. 458⁹ § 7 k.p.c., umożliwiając ustalenie przez sąd faktów, które miałyby zostać wykazane dowodami wyłączonymi przez umowę dowodową, na podstawie twierdzeń stron, biorąc pod rozwagę całokształt okoliczności sprawy. Nie będzie jednak takiej możliwości w przypadku (jakkż częstej)

⁴⁶ D. Chrapoński, *Odrębne...*, ss. 123 i 124.

⁴⁷ E. Gapska [w:] Ł. Błaszczak (red.), *System...*, tom 2, s. 637.

⁴⁸ M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks...*, tom 1, art. 458⁹, Nt 4.

⁴⁹ T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*, tom 1, art. 458⁹, Nb 6.

⁵⁰ T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, tom 2, art. 458⁹, Nt 8; odmiennie w tym zakresie J. Gudowski [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, tom 1, art. 458⁹, Nt 9.

sprzeczności w twierdzeniach stron i braku podstaw do zastosowania np. domniemań. Dodatkowo przewidziano w tym przepisie możliwość odpowiedniego stosowania art. 322 k.p.c., jeżeli ustalenia wymaga rozmiar należnego świadczenia – co jednak może być problematyczne, gdy przedmiotem sporu będzie wyłącznie wysokość należnego świadczenia.

Omówione powyżej ograniczenia i zakazy dowodowe mają służyć usprawnieniu postępowania dowodowego w sprawach gospodarczych przez stosowanie prymatu dowodu z dokumentu, subsydiarność dowodu z przesłuchania świadków oraz możliwość ograniczenia przez strony zakresu tego postępowania przez wyłączenie możliwości przeprowadzenia określonych dowodów. W ten sposób ustawodawca wyposażył sąd w określone instrumentarium, które ma umożliwić osiągnięcie efektywności odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych. Postulat szybkości w rozpoznawaniu sprawy nie powinien jednak być przeszkodą w wyjaśnieniu sprawy i jej sprawiedliwym osądzeniu, gdyż mogłoby to prowadzić do pozbawienia możliwości sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez organ sądowy. Dlatego też w skrajnym przypadku – nawet pomimo zawarcia ważnej i skutecznej umowy dowodowej – jeżeli jej stosowanie mogłoby wywołać taki skutek, sąd może stwierdzić jej nieważność lub nieskuteczność i prowadzić postępowanie dowodowe z pominięciem jej postanowień⁵¹.

IV. Podsumowanie

Specyfika postępowania dowodowego w odrębnym postępowaniu w sprawach gospodarczych wynika z przyjętego w ustawie systemu koncentracji materiału procesowego oraz ograniczeń i zakazów dowodowych wynikających z art. 458⁹–458¹¹ k.p.c. – niestosowanych w postępowaniu prowadzonym według przepisów ogólnych. Mimo surowych skutków prekluzji jej faktyczny zakres wyznacza sędziowskie kierownictwo nad postępowaniem w sprawach gospodarczych. Przyjęty przez ustawodawcę system prekluzji został bowiem w znacznej części uzupełniony elementami dyskrecjonalnej władzy sędziego. Sprawność procesu nie może być bowiem celem samym w sobie, gdyż istotna jest również właściwa jakość rozstrzygania sporów oraz pełne respektowanie gwarancji procesowych stron – a więc realizacja uniwersalnych wartości procesu cywilnego⁵². Rola sądu lub przewodniczącego w tym zakresie może być znacząca i przesądzać nie tylko o ramach czasowych rozpoznania sprawy, ale również o zakresie postępowania dowodowego i możliwości skorzystania

⁵¹ Zob. M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁹, Nt 4; J. Gudowski [w:] T. Zembrzuski (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁹, Nt 16.

⁵² T. Zembrzuski, Prawda jako wartość sprawiedliwego procesu, „Przeгляд Sądowy” 2023, 7–8, s. 11.

przez strony w powołanego już prawa do wysłuchania. Począwszy od: wyznaczenia terminu do złożenia odpowiedzi na pozew, decyzji w przedmiocie wymiany pism przygotowawczych, wyznaczenia bądź niewyznaczenia posiedzenia przygotowawczego, zakreślenia innego terminu na zgłoszenie twierdzeń i dowodów, uznania, że strona uprawdopodobniła potrzebę lub możliwość zgłoszenia spóźnionych twierdzeń i wniosków dowodowych, uznania dochowania dwutygodniowego terminu na ich powołanie – aż po dopuszczenie dowodu z urzędu – na każdym z tych etapów sąd / przewodniczący może podjąć decyzję w przedmiocie sięgnięcia do przysługujących mu uprawnień lub rezygnacji z nich, natomiast decyzja ta zawsze będzie miała wpływ na kształt i charakter tego postępowania⁵³. Postawa sędziów gospodarczych w tym przedmiocie wynika z ich specjalistycznych kwalifikacji, doświadczenia i okoliczności danej sprawy, ale nie miały na nią wpływ mają też warunki, w jakich przychodzi orzekać sędziom gospodarczym, w tym liczba spraw w referacie, kwestia dostępności do pomocy asystentów i referendarzy oraz sekretariatu – a zatem okoliczności niezależne od sędziów, lecz dotyczące prawidłowej organizacji wymiaru sprawiedliwości.

Po kilku latach od wprowadzenia nowych rozwiązań można stwierdzić, że artykuły 458¹⁰ i 458¹¹ k.p.c. są stosowane w różny sposób, gdyż niektóre sądy gospodarcze wykazują w tym zakresie daleko posuniętą ostrożność. Z kolei umowa dowodowa jest instrumentem praktycznie w ogóle niewykorzystywanym w praktyce, co wynikać może z faktu, że stanowi – jak to się mówi – broń obosieczną. Przedsiębiorcy nie są skłonni przed procesem, *a priori*, pozbawiać się możliwości sięgnięcia po określony środek dowodowy, a w trakcie procesu zawarcie przez strony jakiegokolwiek umowy, w tym umowy dowodowej, wydaje się prawie niemożliwe, może z wyjątkiem ugody kończącej spór.

Wątpliwości dotyczące stosowania przepisów koncentracyjnych w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych częściowo zostały wyjaśnione w stanowiskach doktryny i orzecznictwa – także tych powstałych na gruncie przepisów obowiązujących do 2 maja 2012 r. – jednak nadal niektóre z powołanych przepisów wymagają poprawienia (np. art. 458⁵ k.p.c.). Ustawodawca powinien nadto rozważyć modyfikację niedziałającego instrumentu w postaci umowy dowodowej – lub nawet w ogóle z tego instrumentu zrezygnować – oraz wprowadzenie dalszych zachęt do mediacji przedprocesowej jako szybkiego i niekosztownego sposobu rozwiązywania sporów gospodarczych.

---

⁵³ Podobnie w tym przedmiocie A. Machnikowska [w:] A. Machnikowska (red.), System..., tom 6, s. 176.

Abstrakt

Koncentracja materiału procesowego w odrębnym postępowaniu w sprawach gospodarczych nie odbywa się według zasad ogólnych przewidzianych w art. 205³ § 2 i 3 oraz art. 205¹² k.p.c., lecz zgodnie z regułami opisanymi w art. 458⁵ k.p.c., wprowadzającym specyficzny system prekluzji dowodowej, złagodzony elementami dyskrecjonalnej władzy sędziego. W art. 458¹⁰ i 458¹¹ k.p.c. ustawodawca wprowadził ograniczenia i zakazy dowodowe, co w połączeniu z nową instytucją umowy dowodowej z art. 458⁹ k.p.c. jest wyrazem zasady dyspozycyjności – w ujęciu formalnym – w postępowaniu w sprawach gospodarczych. Po kilku latach stosowania powołanych przepisów można postawić tezę, że co najmniej art. 458⁹ k.p.c. okazał się zbędny i powinien zostać uchylony, gdyż strony nie są skłonne do zawierania umów dowodowych, inne zaś przepisy tego działu, np. art. 458¹⁰ i 458¹¹ k.p.c., są interpretowane i stosowane w sposób wypaczający ich sens – co z pewnością nie przyczynia się do sprawności postępowań gospodarczych; a zatem ustawodawca powinien przemyśleć ich doprecyzowanie w zakresie klauzul salwatoryjnych lub usunięcie z kodeksu postępowania cywilnego. Pomimo zmiany przepisów postępowania odrębnego ustawą z 9 marca 2023 r. ustawodawca nie zdecydował się na ich korektę, podczas gdy przepisy te wywołują liczne wątpliwości interpretacyjne i wymagają dalszego poprawienia – co omówiono szerzej w drugiej części artykułu, wraz z propozycją określonych rozwiązań.

Słowa kluczowe: postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych, system prekluzji, ograniczenia i zakazy dowodowe, umowa dowodowa.

BIBLIOGRAFIA

- Błaszczak Ł., *Umowa dowodowa jako przykład nowej instytucji w kodeksie postępowania cywilnego (art. 458⁹ k.p.c.)*, „Palestra” 2019, 11–12.
- Błaszczak Ł. (red.), *System postępowania cywilnego, tom 2. Dowody w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2021.
- Błaszczak Ł., Markiewicz K. (red.), *Rola biegłego w postępowaniach sądowych*, Wrocław 2016.
- Chrapoński D., *Odrębne postępowanie w sprawach gospodarczych – zarys regulacji*, „Palestra” 2019, 11–12.
- Dolecki H., *Ciężar dowodu w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1998.
- Dziurda M., Zembrzuski T. (red.), *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, Warszawa 2021.
- Gołaczyński J., Szostek D. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, Warszawa 2019.

Knoppek K., *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych po nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 4.07.2019 r.*, „Palestra” 2019, 11–12.

Kulski R., *Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym*, Kraków 2006.

Machnikowska A. (red.), *System postępowania cywilnego*, tom 6. *Postępowania odrębne*, Warszawa 2022.

Manowska M. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, tom 1. Art. 1–477¹⁶, LEX/el. 2022.

Marciniak A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, tom 3. *Komentarz do art. 425–729*, Warszawa 2020.

Marszałkowska-Krześ E. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2024.

Piasecki K., *System dowodów i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych*, Warszawa 2010.

Rylski P. (red.), *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.07.2019 r. zmieniającej k.p.c.*, Warszawa 2020.

Rylski P. (red. nacz.), Olaś A. (red. cz. 3), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2023.

Szanciło T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom 1. Art. 1–458¹⁶, wyd. 2, Warszawa 2023.

Szczurowski T., *Specyfika nowego postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2019, 11.

Wiśniewski T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom 2. Art. 367–505³⁹, Warszawa 2021.

Zembrzuski T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe*, Komentarz do zmian, tom 1, Warszawa 2020.

Zembrzuski T., *Prawda jako wartość sprawiedliwego procesu*, „Przegląd Sądowy” 2023, 7–8.